

Araştırma Makalesi/Research Article

II. Abdülhamid ve İttihat ve Terakki Cemiyeti Yıllarında Osmanlı'da Yoksul Kadınlar ve Fuhuş Düzenlemeleri (1876- 1918)

Burcu Belli*

(ORCID: 0000-0001-7139-1406)

Makale Gönderim Tarihi
07.11.2022

Makale Kabul Tarihi
25.12.2022

Atıf Bilgisi/Reference Information

Chicago: Belli, B., "II. Abdülhamid ve İttihat ve Terakki Cemiyeti Yıllarında Osmanlı'da Yoksul Kadınlar ve Fuhuş Düzenlemeleri (1876- 1918)", *Vakanüvis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 7/Özel Sayı: Dr. Mahmut Kırkpınar'a Armağan: 1320-1354.

APA: Belli, B. (2022). II. Abdülhamid ve İttihat ve Terakki Cemiyeti Yıllarında Osmanlı'da Yoksul Kadınlar ve Fuhuş Düzenlemeleri (1876- 1918). *Vakanüvis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 7 (Özel Sayı: Dr. Mahmut Kırkpınar'a Armağan), 1320-1354.

Öz

Fuhuş, Osmanlı ve Türk tarih yazımında göz ardı edilen konuların başında geliyor. Ancak son zamanlarda yapılan birçok çalışma ile bu tabu yıkılmak üzere. Bu çalışmanın amacı son dönem Osmanlı Devleti'nde yayınlanan iki fuhuş nizamnamesini kapsam ve amaçları açısından değerlendirmektir. İlk fuhuş nizamnamesi 1879 yılında 1877- 78 Osmanlı- Rus Savaşı'ndan hemen sonra yayınlanmıştır, ancak o oldukça kısa ve deneme türünde bir yayındır. 1884 Nizamnamesi aslında Osmanlı Devleti'nin kapsamlı ilk fuhuş nizamnamesidir. Bu çalışmanın hedeflerinden birisi, neden II. Abdülhamid iktidarının böyle bir nizamnameye ihtiyaç duyduğunu anlamaktır. Bir sonraki mühim nokta ise İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin (İTC) I. Dünya Savaşı'nın başında yayınladığı 1915

* Dr., İstanbul Rumeli Üniversitesi, Rektörlük, Türkiye, burcu.belli@rumeli.edu.tr.
PhD., İstanbul Rumeli University, Rectorate, Türkiye.

Nizamnamesi oluşturmaktadır. 1884'ten 1915 yılına kadar neden başka bir nizamname yayınlanmadığı bu çalışmanın içerisinde temel siyasi ve sosyal gelişmeler arasında aranacaktır. Ayrıca, İTC'nin toplumsal değişiklikler hedeflediği aşikârdır, bu çalışma Ceminet'in hedeflediği ya da planladığı değişikliklere yoksul kadınlar açısından bakacak ve İTC iktidarında kurulmuş çeşitli dernek ve cemiyetlerin kadınlar ve genç kızlar açısından hedeflerine odaklanacaktır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı, İttihat ve Terakki Cemiyeti (İTC), Kadın, Fuhuş, Nizamname.

Poor Women and Prostitution Regulations in the Ottoman Empire during the Years of Abdhamid II and the Committee of Union and Progress (1876-1918)

Abstract

Prostitution is one of the most neglected topics in Ottoman and Turkish historiography. However, many recent studies have changed this taboo. The aim of this study is to evaluate the two prostitution regulations published in the last period of the Ottoman Empire in terms of content and purpose. The first prostitution regulation was published in 1879, just after the 1877-78 Ottoman-Russian War, but it is a very short and experimental publication. The 1884 Regulation is actually the first comprehensive prostitution regulation of the Ottoman Empire. One of the aims of this study is to figure out why Abdülhamid II's government needed such a regulation. The second important part of this article is the 1915 Regulation published by the Committee of Union and Progress at the beginning of the First World War. It will be searched in this study why no other regulations were published from 1884 to 1915. In addition, it is obvious that the CUP aimed for social changes, this study looks at the changes from the perspective of poor women and will focus on the goals of various associations and societies established under the power of the CUP in terms of women and young girls.

Keywords: Ottoman Empire, Committee of Union and Progress, Women, Prostitution and Regulation.

Giriş

Fuhuş, kendi başına çok sayıda başlığı ve kaygıyı içeren bir fenomendir. Kapsamı zaman içinde devamlı değişikliğe uğrar, tanımı

çeşitli iktidarların önceliklerine göre farklılık gösterir. Fuhuş, hem Avrupa’da hem de dünyanın neredeyse geri kalanında toplumsal yapıyı doğrudan etkileyen ve riske atan suçlardan kabul edilir. Bu durumun temel motiflerinden birisi, kontrolsüz cinselliğin ve bu şekilde yani iktidarların meşru kabul etmediği biçimde doğacak çocukların iktidarlar için karmaşa yaratmasıdır. Cinsellik batının gündeminde iki defa yer aldı; günah çıkartmanın Hristiyanlıktaki kabulü, aslında cinselliğin öneminin keşfedilme süreciydi.¹ Bir diğer büyük gelişme de XVI. yüzyılda Christopher Columbus’ un Amerika keşfinden dönerken yanındaki tayfalarla ve yerlilerle birlikte Avrupa’ya getirdiği frengidir.² Frenginin Avrupa’da önlenemez yayılmasının ardından, Avrupa’nın kontrolsüz cinselliğe diğer bir değişle genel olarak ifade edilecek olursa, fuhşa bakış açısı değişmek zorunda kaldı. Üç yüzyıl süren müzakerelerden sonra, nihayet XIX. yüzyılda fuhşun meşruluğu zorla da olsa çeşitli devletler ve kurumlar tarafından kabul edildi. Tabi ki Avrupa’da yüzyıllardır var olan misojini bu şekilde son bulmadı, aksine modern araçlarla kadınlara daha fazla alanda müdahale edildi. Osmanlı Devleti de bu sürece dahil oldu, 1879 ve 1884’te fuhuş için yayınladığı iki nizamnamenin ardından 1915’te yeni, daha kapsamlı ve net bir başka nizamname yayınladı. Bu çalışma 1915 Nizamnamesi’nin maddelerine böylece hedefine bakmayı amaç edinir. Bu metinde, 1915 Nizamnamesi’nin sahiden de Zafer Toprak’ın kastettiği gibi liberal bir nizamname olup olmadığı s-da sorgulanacaktır. Ayrıca, İttihat ve Terakki Cemiyeti’nin hangi motiflerle böyle bir nizamname ilan ettiği de tartışılacaktır. Fuhuş nizamnamesinin yanı sıra bu çalışma boyunca yoksul kadınlara dair nasıl adımlar atıldığı da araştırılacaktır. Böylece Cemiyet’nin yoksul kadınlara yönelik yaklaşımı, fuhuş konusu üzerinden de olsa değerlendirilecektir.

Osmanlı ve Türk tarih yazımında bazı konular, içerisinde yer aldığı siyasi süreçler anlaşılmasından takip edilemez. Özellikle İttihat ve Terakki Cemiyeti gibi iddialı bir iktidarın kendi zihin yapısını anlamadan yaptıklarının amacı da anlaşılabilir.³ Dolayısıyla, bu çalışmanın temel omurgasını fuhuş ve yoksulluk oluşturuyor olsa bile İTC hakkında yapılan diğer kapsamlı çalışmalar göz ardı edilemez. Bu nedenle bu çalışmanın

¹ Michel Foucault, *History of Sexuality*, (London:Penguin Books,1979), ss 9- 67.

² Andrew Nikiforuk, *Mahşerin Dördüncü Atlısı*, (İstanbul: İletişim Yayınları, 2007).

³ Bundan sonra İTC olarak kısaltılacaktır.

literatür kısmı iki ayrı ana başlıktan oluşmaktadır; fuhuş ve yoksulluk temelli çalışmalar ve İttihat ve Terakki Cemiyetini kapsayan çalışmalar.⁴

⁴ Ze'evi Dror, *Producing Desire: Changin Sexual Discourse in the Ottoman Middle East, 1500-1900*, (Berkeley: University of California, 2006); Zafer Toprak, *Türkiye'de Yeni Hayat,- İnkılap ve Travma, 1908-1928*, (İstanbul: Doğan Kitap, 2017); William Action, *Prostitution Considered in Its Moral, Social and Sanitary Aspects in London, and Other Large Cities and Garirison Town*,(Londra: Class, 1972); Elif Ekin Akşit, "Geç Osmanlı ve Erken Cumhuriyet Dönemlerinde Nüfus Kontrolü Yaklaşımı", *Toplum ve Bilim*, sayı 117, (2010); Ahmet Refik Altınay, *İstanbul Nasıl Eğleniyordu?*, (İstanbul: İletişim Yayınları, 1988); Rifat Bali, *The Jews and Prostitution in Constantinople 1845-1922*, (İstanbul: Isis Yayınları, 2008); Murat Bardakçı, *Osmanlı'da Seks*, (İstanbul: İnkılap Yayınları 2005); Cem Behar& Alin Duben, *İstanbul Household: Marriage, Family and Fertility 1880-1940*, (Cambridge: Cambridge Yayınları, 1991); Cem Behar& Alin Duben, *İstanbul Haneleri*, (İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, 2014); James A. Brundage, *Prostitution in the Medieval Canon Law*, (Chicago: Chigaco Yayınları, 2020).

Cem Doğan, Omsnalı'da *Cinselliğin Saklı Kıyas: Abdülhamid Dönemi ve Sonrasında İstanbul'da Fuhuş, Frengi ve İktidar (1878-1922)*, (İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2019); Selma Nilgün Erdoğan, *Sexual Life in the Ottoman Society*, (İstanbul: Dönence Yayınları, 2001); Mustafa Galip, *Fahişeler Hayatı ve Redayet-i Ahlakiye*,(İstanbul: Mahmut Bey Matbaası, 1338); Yavuz Selim Karakışla, *Osmanlı Hanımları ve Kadın Terziler*, (İstanbul: Akıl Fikir Yayınları, 2015); Rüya Kılıç, "Türkiye'de Frenginin Tarihi", *Kebikeç*, sayı 38, (2014); Reşat Ekrem Koçu, *Binbirdirek Batakhanesi Cevahlirli Hanımsultan*, (İstanbul: Doğan Yayıncılık, 2003); Reşat Ekrem Koçu, *Tarihimizde Garip Vakalar*, (İstanbul: Varlık Yayınevi, 1952); Burcu Kurt& İsmail Yaşayanlar, *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Salgın Hastalıklar ve Kamu Sağlığı*, (İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları); Nuran Yıldırım, *Kurumlar Cüzamnamesi: 14. Yüzyıldan Cumhuriyet'e Hastalıklar, Hastaneler ve Kurumlar*, (İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2014); Nadir Özbek, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Sosyal Devlet*, (İstanbul: İletişim Yayınları, 2002); Ahmet Rasim, *Fuhş-u Atik*, (İstanbul: Avrupa Yakası Yayınları, 2007); Ezgi Sarıtaş, *Cinsel Normalliğin Kuruluşu*, (İstanbul: Metis Yayınları, 2020).

Marinos Sariyannis, "Prostitution in the Ottoman Empire, Late Sixteen Early Eighteenth Century", *Turcica*, sayı 40, (2018); Wyers Mark Dawis, "*Wicked*" *İstanbul: The Regulation of Prostitution Early Turkish Republic*, (İstanbul: Libra Yayınları, 2012); Aslı Zengin, *İktidarın Mahremiyeti*, (İstanbul Metis Yayınları, 2016).

Feroz Ahmad, *İttihatçılıktan Kemalizm'e*, (İstanbul: Kaynak Yayınları, 1985); Feroz Ahmad, *The Young Turks: the Committee of Union and Progress in Turkish Politics 1908-1914*, (Oxfors: Clarendon Yayın, 1969); Zafer Tunaya, *Türkiye'nin Siyasi Gelişme Seyri İçinde İkinci Jön Türk hareketinin Fikri Esasları*, (İstanbul: İsmail Akgün Matbaası, 1956); Ziya Şakir Soku, *Yakın Tarihin Üç Büyük Adamı: Talat, Enver, Cemal Paşalar*, (İstanbul: Ahmet Sait Matbaası, 1943);Sina Akşin,*100 Soruda Jön Türkler ve İttihat ve Terakki*, (İstanbul: Gerçek Yayınevi, 1980).

Dünyada Fuhuş Düzenlemeleri

Fuhuş düzenlemelerinde Avrupa'da öncü devlet Fransa'ydı. Fransa'daki düzenlemeleri XVIII. yüzyılın sonlarına kadar geri götürebilmek mümkün, modern ve cezalandırmaktan ziyade kontrolü hedef alan en yakın düzenleme 1778 yılına kadar geri gider. 1802'de, Devrim'den hemen sonra Fransa'da bu düzenleme yeniden gözden geçirildi ve böylece aslında Avrupa'da özellikle de Batı Avrupa'da fuhuş düzenlemelerinin serüveni de resmî olarak başlamış oldu.⁵ 1828 tarihli bir diğer Fransız düzenlemesinde, fahişeler Fransa'da vergi mükellefi kabul edildiler. Almanya'da farklı eyaletlerde fuhuş tartışmaları 1834 yılı itibari ile başlamış olsa bile ciddi adımlar atılması için 1860'ların sonu beklendi. İngiltere de benzer yıllarda bir düzenleme organize etti.⁶ Rusya'da 1843 yılında düzenlemeler başladı.⁷ Amerika Birleşik Devletleri'nde, fuhuş ile alakalı bir düzenleme 1857 yılında yayınladı. Japonya'da ise 1900'de kayıtlı fuhuşa dair bir düzenleme kabul edildi.⁸

Osmanlı Devleti'nde Nizamnamelerin Motivasyonu

Osmanlı Devleti, Avrupa'daki bu gelişmelere kayıtsız kalamadı. Bunun temel sebeplerinden belki de en baskın olanı, tüm dünyada olduğu gibi hızla artan salgın hastalıklardı. Veba, kolera, çiçek, sıtma gibi hastalıklara dair yaklaşım ve tedaviler, XIX. yüzyılda henüz tahminden öteye gidemiyordu ancak en azından frenginin ve diğer cinsel yolla bulaşan hastalıkların neden ve nasıl ortaya çıktığı biliniyordu.⁹ Kontrollü

Mete Tunçay, *Cihat ve Tehcir*, (İstanbul: Salyangoz Yayınları, 2008); Eric J. Zürcher, *Milli Mücadelede İttihatçılık*, (İstanbul: Bağlam Yayınları, 1995); Fatma Kılıç, *İkinci Meşrutiyet Döneminde Bir Jön Türk Dergisi: Kadın (1908-1909)*, (İstanbul: Libra Yayıncılık, 2010).

⁵ Johannes C. J. Boutellier, "Prostitution, Criminal Law and Morality in the Netherlands", *Crime, Law and Social Change*, (Mayıs, 1991).

⁶ İngiltere 1864 yılında bir nizamname yayınladı,

Trevor Fisher, *Prostitution and Victorians*, (Chigaco: University of Northwestern Publish, 1997).

⁷ Malika Zekhni, "Invisible Bodies: Civilising Mission, Sexuality and Prostitution in Fin De Siecle Russian Turkestan", *The Journal of Social History Society*, (Şubat 2022).

⁸ Sheldon Garon, "The World's Oldest Debate? Prostitution and the State in Imperial Japan, 1900-1945", *American Historical Review*, (Haziran, 1998).

⁹ Daniel Panzac, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Veba (1700- 1850)*, (İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2011).

Mesut Ayar, *Osmanlı'da Kolera: İstanbul Örneği (1892-1895)*, (İstanbul: Kitap Yayınevi, 2007).

cinsellik ile frengiyi ve bu yolla bulaşan diğer hastalıkları engellemek mümkün olabilirdi. Avrupa, bu motivasyonla yukarıda söz edilen düzenlemelere başladı, salgınlar genellikle pandemi şeklinde meydana geldiği için Osmanlı Devleti de hem uluslararası gerekçelerle hem de kendi dinamikleri nedeniyle bu sürece kayıtsız kalmadı ve cinsel yolla bulaşan hastalıklara dair aynı zamanda fuhuş ile ilgili araştırmalarına 1879 yılında başladı. 1879 yılında *Emraz-ı Sariye Talimatnamesi* yayınlandı.¹⁰ Bu talimatname aslında, Doktor Agop Handanyan'ın araştırmalarını içerir. Bu talimatname, İmparatorlukta frengi ve cinsel yolla bulaşan diğer hastalıklar ile fuhuş ve fahişelerin durumu hakkında bilgi toplamak amacı ile yayınlandı. Osmanlı Devleti'nin ilk ve kapsamlı fuhuş nizamnamesi ise 5 yıl sonrasında, 1884 yılında yürürlüğe girdi. *Beyoğlu'ndaki Bazı Özel Hanelerin Hıdematı Sıhhiyesiye Dair Nizamname* ismini taşıyan bu düzenleme, 1915 yılında *Zührevi Hastalıkların Sirayetinin Men'i Hakkındaki Nizamname* yayınlanan kadar yürürlükte kaldı.¹¹

1884 Nizamnamesi

1884 Nizamnamesi, 1879'da başlayan ön araştırmaların sonucunda hazırlandı. 1884 Nizamnamesi ayakları yere basan bir çalışmadır. Arşivde bu konuda yapılan çalışmalar esnasında bu nizamname bir muhalif duruş ile karşılaşmadı. Nizamname yayımlandıktan sonra gelen itirazların hiçbirisi fuhşun Osmanlı sınırları dahilinde meşrulaşmasına dair değildi. İtirazlar, fuhuş yapılan mekanlarla ilgiliydi.

5 (fasıldan) ana bölümden ve 28 maddeden oluşan 1884 Nizamnamesi, tam anlamıyla orijinal bir metin değildir. Bu dönemde hazırlanan hemen hemen tüm talimatnamelerde ya da metinlerde olduğu gibi bu çalışmada da Avrupa etkisi hissedilir. Nizamnamenin ilk maddesine göre, Altıncı Belediye'ye yani Beyoğlu'na bağlı bir tıbbi komite var olmalıydı. İkinci madde ise kayıt konusu ile alakalıdır, nizamnameye göre kurulan heyet, kadınların isimlerini bir deftere kaydedecekti. Üçüncü madde de bu açıdan devam eder ve tutulacak

¹⁰ Necati Çavdar, Erol Karıcı, "XIX. Yüzyıl Sonları-Xx. Yüzyıl Başlarında Osmanlı Devleti'nde Frengi İle Mücadele Kapsamında Yapılan Yasal Düzenlemeler", *Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (Aralık, 2016).

¹¹ *Emraz-ı Zühreviyenin Men-i Sirayeti Hakkında Nizamname*, 5 Ekim 1331, (1915), Düstur, İkinci Tertip, cilt 7, s 769.

kaydın detaylarını verir, kadınların ve ev sahiplerinin isimleri varsa lakapları, (mahlasları), yaşları, milliyetleri, nasıl göründükleri, yaşadıkları evin adresi, yaşadıkları yeri terk edip etmedikleri kaydedilecekti. Dördüncü madde, kadınlara verilecek bir defterden bahseder. Doktor raporları ile muayene sonuçları bu defterde kaydedilmeliydi. Beşinci madde, bu kadınlarla alakadar olacak doktorların maaşları ile ilgilidir. İkinci ana başlığın adı *Usul-i Muayene-i Tibbiye* yani muayene usulleridir. Bu başlığın ilk maddesi olan altıncı maddeye göre, kadınlar evlerinde haftada bir defa muayene edilecekti. Yedinci maddeye göre, doktorlar gerekli görürlerse ev sahiplerini de muayene edebileceklerdi. Sekizinci madde, evlerde muayene edilen kadınlardan, ev sahiplerinden ya da evde çalışan herhangi birisinden doktorların doğrudan para almasını yasaklar. Dokuzuncu maddeye göre, hastalık taşıdığı anlaşılan kadınlar hızla hastaneye sevk edilmelilerdi. Onuncu madde, evleri beşe ayırır. Her bir ev için yeterli sayıda çavuş bulundurulacaktı, ayrıca birer de doktor atanacaktı. On birinci maddeye göre, her doktor yalnızca kendi bölgesindeki kadınları muayene edecekti. On ikinci madde hastane sürecinden bahseder. On üçüncü maddeye göre, doktorlar salgınlar konusunda özenli davranmalıydı. On dördüncü madde ise doğrudan doktorlarla alakalıdır; her doktor ilgilendiği ev ve bölge hakkında her ay bir rapor tutmak zorundaydı. Bir sonraki madde, doktorların her altı ayda bir görev yerlerinin değişeceğine dairdir. On altıncı madde de doktorlarla ilgilidir. Doktorların mazeretsiz işlerini bırakamayacağını söyler. On yedinci madde, Beyoğlu ve Galata'da birer muayenehane açılmasını içerir. Evlerin sayısı arttıkça yeni muayenehanelerin de ekleneceği söylenir. On sekizinci maddeye göre, muayene günlerinde muayenehanelere görevli doktorlardan başka kimsenin girmesine izin verilmeyecektir. On dokuzuncu maddeye göre, müfettişler doktorların kayıtları ile kadınların defterlerindeki kayıtları kontrol edeceklerdi, eğer bir uyumsuzluk varsa bunu hızla müdüriyete bildireceklerdi. Yirminci maddeye göre, bahsedilen müfettişler muayenehaneler ile hastaneyi teftiş etmeye mecbur değillerdi. Yirmi birinci maddeye göre, müfettişler gerekli gördükleri yerlerde doktorları çeşitli sorular için davet edebileceklerdi. Müfettişlere doktorlardan daha yukarıda bir alan verilmiştir. Bir sonraki maddeye göre, müfettişler de ayda bir kere evler hakkında rapor hazırlayacaklardı. Bu faslın son maddesi yirmi üçüncü maddedir, ona göre hem ay sonlarında hem de yılda bir defa kadınların

durumları hakkında istatistiki rapor sunmak, müfettişlerin görevleri arasındaydı. Yirmi dördüncü maddeye göre, görevliler haftada bir ya da iki defa veya gerekli gördükleri zaman evleri kontrol edeceklerdi ve kadınların kayıtlı olup olmadıklarına bakacak, defterlerini gözden geçireceklerdi. Ayrıca kayıt dışı çalışan kadın varsa bunları da merkeze bildireceklerdi. Verilen cezaları da bu kişilerin kontrol etmesi ve makbuzları kesmesi gerekiyordu. Yirmi beşinci maddeye göre, makbuzlar izinsiz verilmeyecek her bir makbuz hem Fransızca hem de Osmanlıca kaydedilecekti. Yirmi altıncı madde göre, evlerden alınacak ücretlere dair bir defter tutulacak, hangi paranın nereden alındığı ve faturalandırma kontrol edilecekti. Yirmi sekizinci maddeye göre ise, para toplayacak kişi bu süreci, başından sonuna kadar faturalandıracaktı. Son maddeye göre ise, çavuşlar doktorların emri altında çalışacaklardı.

Maddelerin içeriğinden de anlaşılacağı gibi, 1884 Nizamnamesi, fuhşa ya da onu kontrole odaklanmamıştı. II. Abdülhamid iktidarının İmparatorluk genelinde ya da İstanbul'da fuhuş kontrol altına almaya, bastırmaya ya da sona erdirmeye dair bir fikri ya da girişimi olmadı. Bu nizamname aslında var olan sisteme tamamen saygı duyuyor ve imkanlar el verdiği ölçüde bu sisteme bir noktadan özellikle de kontrol eden devlet pozisyonundan dahil olmaya çalışıyor. Nizamnamenin var olan sistemde bir değişiklik yapmayı amaçlamadığı da ortadadır, hatta görüldüğü gibi fuhşun, fahişenin ya da genelevlerin tanımı bile bu nizamnamede yer almaz. Devletin değil sistemin kendi tanımlamaları kabul edilmiştir. Kadınların hayatlarında dair tek değişim, muayene ve hastane sürecidir. Kadınların haftada iki ya da bir defa yapılacak muayene ve sonrasında hasta oldukları tespit edilirse hastane sürecinde iş birliği yapmaları bekleniyordu. Hatta 1879 Talimatnamesi'ni hazırlayan Agop Handanyan, bu konuda kadınların gönüllü olacağına inanıyordu. Arşivde erişime açık belgeler arasında, şu ana değin kadınların muayene ya da hastane sürecinde iş birliğinden doğrudan kaçındığını gösteren belgelere rastlanmamıştır.¹² 1884 Nizamnamesi, Osmanlı Devleti sınırları dahilinde fuhşa müdahale etmeyi amaç edinmemişti. Osmanlı iktidarı, yalnızca *sosyal*¹³ ve modern bir devlet

¹² Sıhhiye Nezareti'nin belgeleri bu çalışma esnasında erişime kapalıdır.

¹³ Sosyal devlet söylemi hâlâ tartışmalıdır, burada kast edilen dönem koşullarına göre "yardımsever" ve halkından haberdar olan devlettir.

olarak var olan ve kontrol edilmediği taktirde uluslararası tehdide neden olabilen fuhşa, biraz gönüllü biraz da zoraki olarak dahil olmaya çalışmıştı. Pratikteki uygulamada da zorlayıcı yöntemler tercih edilmedi. Metinde cezalandırma tehdidi yalnızca doktorlar ve sayılı çalışanlar için kullanılmıştır, evlere ya da kadınlara doğrudan bir cezadan bahsedilmiyor.

İttihat ve Terakki Cemiyeti ve 1909 Sonrası

II. Abdülhamid tahta çıkması beklenen ve planlanan bir aday değildi. Genç Osmanlıların, Meşrutiyet isteği Abdülaziz'i önce tahttan indirdi sonrasında da ölümüne neden oldu. Ardından, öncesinde Genç Osmanlılara yakınlığı ile bilinen ve meşrutiyetten sempati ile bahsettiği iddia edilen V. Murat tahta çıktı. Ancak, alkole olan düşkünlüğü ve amcası Abdülaziz'in beklenmedik şekilde hal edilmesi ve ardından da ölmesi, V. Murat'ı istikrarlı bir sultan olmaktan uzaklaştırdı. 93 gün süren iktidarında Genç Osmanlılar üzerinde başta olmak üzere, İmparatorluk genelinde ciddi endişe yarattı. En sonunda çare olarak, Genç Osmanlılar Abdülhamid'e tahtı önermek zorunda kaldılar. Ardından, 1876 yılında Kanun-i Esasi ilan edildi, meclis açıldı. Böylece, Osmanlı Devleti, meşruti yönetime geçmiş oldu. Ancak bu süreç uzun sürmedi, '93 Harbi'nin (1877-1878) ertesindeki gerilimler nedeniyle Abdülhamid meclisi tatil ettiğini söyledi ve İmparatorluktaki asıl kırılma böylece başlamış oldu.

Akıl hastalığı gerekçesi ile Çırağan Sarayı'nda tutulan V. Murat'ın yeniden tahta çıkacağı endişesi, Abdülhamid'i kaygılandırdı ve 30 yıl sürecek bir güç çatışmasını dolaylı yoldan başlattı.¹⁴ Abdülhamid iktidarını koruyabilmek için sansür, baskı, kontrol, denetleme ve takip mekanizmaları kurdu. Yıldız Sarayı'ndan çıkmayı tercih etmeyen Sultan, İmparatorluğu Yıldız'da toplamanın yollarını bulmuştu. Telgraf hatları ve hafiye teşkilatı Abdülhamid'in en kıymetli araçlarıydı. Ancak, Abdülhamid baskıları arttırdıkça muhalefet de bir araya geliyor ve aynı ölçüde Abdülhamid'in karşısında örgütleniyordu. 1880'ler İmparatorluk için üst üste birçok felaketin yaşandığı yıllardı, 1881'de Fransa, Tunus'u işgal etti, ertesi yıl İngiltere Mısır'a çıkartma yaptı. Doğu Rumeli'de isyanlar başladı. 1885'te Bulgaristan sorunu ortaya çıktı. Bu siyasal

¹⁴ François Georgeon, *Sultan Abdülhamid*, (İstanbul: İletişim Yayınları, 2012).

Niyazi Berkes, *Türkiye'de Çağdaşlaşma*, (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2016).

kırılmaların ve dalgalanmaların ardından 1889'a gelindiğinde İTC yavaşça ortaya çıktı. Cemiyet, 1889'da Askerî Tıbbiye'de kuruldu, ilk üyeleri ya da kurucuları tartışmalı olsa da İshak Sukuti, Mehmet Reşit, Abdullah Cevdet ve İbrahim Temo bu konuda çalışanların bahsettikleri ortak isimleridir.¹⁵ Cemiyet, öncelikle yurtdışında Fransa'da güçlendi, ardından 1905 sonrasında görünür hale geldi. Nizamnamelerini yayınladı. 1908'de Resneli Niyazi'nin yanındakilerle birlikte dağa çıkmasının ardından Abdülhamid meclisi yeniden açmak zorunda kaldı.¹⁶

Böylece, Osmanlı Devleti için daha evvel deneyimlenmemiş bir süreç başladı. Bunun tek sebebi, meşrutî yönetim değildi, Meclis'te yaşanan gerilimler, siyasi çalkantılar, suikastlar, darbeler ve elbette I. Dünya Savaşı'na giriş, Osmanlı Devleti için birçok ilkin başıydı. Meşrutiyet ilan edildikten sonra başta Cemiyet üyelerinde olmak üzere ciddi hayal kırıklıkları yaşanmaya başlandı. Meşrutiyet'in hemen ardından Bulgaristan bağımsızlığını ilan etti. İtalya, Trablusgarb'ı işgal etti, ardından Balkan Savaşları ile Osmanlı Devleti travmatize oldu. Bu esnada, değişen siyasi ve toplumsal gelişmelere göre Cemiyet, toplumu yeniden şekillendirmeye çalıştı. İktidar ilk defa bu kadar fazla kadınla karşı karşıya gelmişti. Dolayısıyla, toplumu şekillendirmeye kadın konusundan başlamak zorunda kaldı.¹⁷

İttihat ve Terakki Cemiyeti, iktidara geldiğinde zaten başlamış bir kadın hareketi vardı. Kadın konusundaki gelişmeler Tanzimat yıllarında ortaya çıktı.¹⁸ Osmanlı Devleti'nde kadın hareketine dair gelişme için milat aranacak olursa, cevap 1839 Tanzimat'ın ilanı ve 1890'lar ile 1910 arasındaki 20 yıl olarak gösterilebilir. Kadınlar XIX. yüzyılda Karagöz izlediler, tiyatrolara gittiler. Bu gelişmeyi edebiyattan da takip

¹⁵ Şükrü Haniöğlu, *Preperation for a Revolution: The Young Turks 1902-1908*, (New York: Oxford Üniversitesi Yayınları, 2001).

Şükrü Haniöğlu, *The Young Turk Opposition*, (New York: Oxford Üniversitesi Yayınları, 1995).

¹⁶ Resneli Nizayi, *Hatıratı*, (İstanbul: Panama Yayıncılık, 2018).

¹⁷ Bu siyasi gelişmelerden yeterince bahsedilmezse, metnin ilerleyen bölümlerinde İTC'nin toplumu hangi motivasyonlarla değiştirmeye çalıştığı yarım kalabilir. Bu nedenle, ilk bakışta fazla siyasi ve konudan uzak duran bu detayların verilmesi önemli bulunmuştur.

¹⁸ Ebru Boyar, Kate Fleet, *Ottoman Woman in Public Space*, (ABD: Brill, 2016), s. 4.

edebilmek mümkün.¹⁹ Kadını, edebî dünyada işaret eden en belirgin adım, *Servet-i Fünun* ile atıldı. Kadın bu yeni edebiyatta kamusal alandan ve çeşitli haklardan mahrum, pasif bir özne değildi. Aksine, yeni edebiyattaki kadın, oldukça güçlü bir imaja sahipti.²⁰ Örneğin Pera'da elinde kitapla dolaşan kadınları görmek mümkündü.²¹ Kadınlar protestolarda da varlardı hatta bürokraside değişikliğe neden olabilecek kadar da güçlülerdi.²² Zafer Toprak, bu yeni imajın çeşitli açılardan eleştirildiğini söyler, kadınlar batı hayranı olarak suçlanırlar ve Avrupalı hemcinslerine benzemeye çalışan kadınlara fahişe muamelesi, bu mekanlara da genelev benzetmesi yapılıyordu, der.²³

İmparatorluk, XX. yüzyıla geldiğinde birçok konuda olduğu gibi kadın konusunda da kutuplaşmıştı, bir taraftan XIX. yüzyılın ilk yarısından itibaren hissedilen kadın hareketi vardı ve bu hareket her geçen gün güçleniyordu bir yandan da hem devletin hem de toplumun kadınlara dair ciddi bir korkusu ve bastırma arzusu vardı. Bunun temel sebeplerinden bir tanesi, Osmanlı Devleti'nin bir İslam Devleti olması olarak izah edilse bile aslında kadınlardan tedirgin olmak bir modern-öncesi devlet geleneğiydi. Bu dönemde Osmanlı Devleti'nde kadınların pozisyonu ya da sahip olduğu haklar, sanılanın aksine Batı Avrupa Devletlerinde de farklı değildi. Şehirler kadınların ya da erkeklerin erişebildikleri ve erişemedikleri mekanlar olarak cinsiyete göre ayrılmıştı. Ebru Boyer ve Kate Fleet'in de dediği gibi Osmanlı Devleti çok farklı yapıları bir arada tutuyordu, dolayısıyla bir genelleme yapmak her daim zordur.²⁴ Ancak gene de şunu söylemek mümkün ki Osmanlı Devleti sınırlarında Gayri-Müslim kadınlar kent merkezlerinde, kamusal alanlara erişim konusunda Müslüman kadınlardan birçok konuda daha rahatlardı. Müslüman kadınlar, devletin ya da çeşitli grupların endişelerine doğrudan ve daha fazla maruz kalıyordu. İTC de kadın

¹⁹ Ahmet Mithat, Namık Kemal, Samipaşazade Sezai gibi isimler kadınları konu alan eserler yaratmıştır.

²⁰ Zafer Toprak, "Türkiye'de Müstehcen Avam Edebiyatı" (1908-1928), *Toplumsal Tarih*, sayı 285, (Eylül, 2017), s 53.

²¹ Ebru Boyar, Kate Fleet, "The Powerful Public Presence of the Ottoman Female Consumer", *Ottoman Woman in Public Space*, s 93-94.

²² Ebru Boyar, Kate Fleet, "The Powerful Public Presence of the Ottoman Female Consumer", s 105.

²³ Zafer Toprak, "Türkiye'de Müstehcen Avam Edebiyatı" ss 53- 55.

²⁴ Ebru Boyar, Kate Fleet, *Ottoman Woman in Public Space*, s. 4.

konusunda hassastı ancak onların hassasiyetleri zaten var olan hareketin güçlenmesi şeklinde değerlendirilebilir. Bu çalışma, 1908'i kadın konusunda başlangıç değil olan hareketin güçlenmesi olarak değerlendirmektedir. İrvin Cemil Schick'in aktardığına göre, 1875 ile 1907 arasında, 150'ye yakın sayıda kadın ile ilgili kitap çıkartıldı.²⁵ Bu kitapların çoğu ders kitabıydı. 1900'ler itibari ile özel matbaalar yaygınlaştı ve buna bağlı olarak daha farklı yayınlar yapılmaya başlandı. Kadın odaklı kitaplar, 1908'den sonra iki katına çıktı. Bu esnada dinî yayınların sayısı azaldı, kadın meselesi birçok açıdan değerlendirilmeye başladı. Bu yayınların içinde cinsellik, iş hayatı hatta toplumsal cinsiyete dair çalışmalar yer alıyordu. Schick'e göre, feminizm 1908'den sonra Osmanlı'da eğitilmiş kadının meselelerinden birisi haline gelmişti.²⁶ 1906 tarihli Cemiyet, Nizamname-i Esasi'de kadınlarla erkekleri *bilcümle*, yani ayrılmaz olarak tanımlıyor. Ayrıca, aynı nizamnamenin 6. maddesine göre kadınlar da Cemiyet'e üye olabiliyorlardı. Cemiyet'in öncü isimlerinden Ahmet Rıza, kadınları kapsayan vazife ve mesuliyet isminde bir risale yayınladı. Mahmut Paşa'nın oğlu Sabahattin Bey de bu konularda konferanslar verdi. Serpil Çakır, Bahattin Şakir'in 1908'de Hürriyet ilan edildiğinde 40 kadının Cemiyet'e üye olduğunu söylediğini aktarıyor, kadınlar genelde gazete ya da mektup dağıtmak gibi sorumlulukları üstleniyorlardı.²⁷

Cemiyet'in kadın odaklı çalışmaları daha ziyade modern bir devlet çerçevesinde yürütülmeye çalışıldı. Bunun başında çeşitli yardım kuruluşları etrafında kadınları örgütlemek geliyordu. İTC, çok sayıda cemiyet kurdu. 1908'de *Cemiyet-i İmdadiye* ismi ile bir yardım organizasyonu meydana getirdi. Aynı yıl bir başka cemiyet daha kuruldu, *Osmanlı Kadınları Şefkat Cemiyet-i Hayriyesi*. Bu cemiyetin amacı kimsesiz çocuklarla ve kadınlara yardım etmektir. 1909'da *Teali Vatan Osmanlı Hanımları Cemiyet'i* kuruldu, bu cemiyetin amacı kadın

²⁵ İrvin Cemil Schick, "Print Capitalism and Women's Sexual Agency in the Late Ottoman Empire", *Comparative Studies of South Asia, Africa and the Middle East*, sayı 31, (2011), s 207.

²⁶ Schick, "Print Capitalism and Women's Sexual Agency in the Late Ottoman Empire" s 207.

²⁷ Serpil Çakır, *Osmanlı Kadın Hareketi*, s 56.

seferberliği ilan ederek hızla yardım toplamaktı.²⁸ Cemiyet'in Kadınlar Şubesi toplumsal hayatı şekillendirmeyi amaçlamıştı. 1911 yılında *Hilal-i Ahmer Cemiyet'i Hanımlar Heyeti* kuruldu. Kadınlar, böylece hastanelerde hemşirelik yapmaya başladılar. 1913 yılında, *Osmanlı Müdafaa-ı Hukuk-i Nisaran Cemiyeti* kuruldu, bu cemiyet Kadınlar Dergisi'ni de kurdu. Cemiyet kadınların çalışma hayatına dahil olması için çeşitli iş yerleri açmayı planladı. Böylece geçim kaynağı olmayan kadınlar için istihdam alanı oluşturmaya çalıştılar. Öncelikle bir terzi açtılar, sonrasında çeşitli yeni iş yerleri açılarak bu cemiyet desteklenmeye çalışıldı. Fakat bir noktadan sonra, bu cemiyet aşırılıkla suçlandı. Hükümet tarafından fazla destek görmedi. Kadınları aile kavramından uzaklaştırmakla ithal edildi, kadın ve erkeği eşit olarak görüyordu. Bu şu anda ne kadar pozitif gelse de o zaman için iktidarı kaygılandırıcı bir durumdu. Ayrıca, kadınların da erkekler kadar kamusal hayata katılmasından bahsetmesi, yalnızca iktidarı değil muhafazakâr kanadı da oldukça kaygılandırmıştı.²⁹ Bu cemiyetler, savaş öncesinde kurulan ve Osmanlı toplumunu İTC'nin prensiplerine göre yeniden organize etmeyi amaç edinmiş cemiyetlerdi. Ayrıca, yardım seferberlikleri de temel motifleriydi. Buna yukarıdan kadın hareketi ya da devlet eli ile kadın hareketi denilebilir. Cemiyet, benzer girişimlere I. Dünya Savaşı sırasında da devam etti. 1916'da *Kadınları Çalıştırma Cemiyeti* kuruldu. Bu cemiyet Enver Paşa tarafından organize edildi ve üzücü bir şekilde üyeleri arasında kadın bulunmuyordu.³⁰

1914'te savaş ilan edildiğinde, Osmanlı Devleti'ndeki erkekler hızla silahaltına alındı. Böylece, Devlet, ilk defa kadınlarla özellikle de yalnız kadınlarla muhatap olmak ve politikalarını doğrudan onlara yönelik üretmek zorunda kaldı. Bu cemiyetlerin ve devletin öncelikli amacı, yalnız kalan kadınlara kendilerini geçindirebilecek imkân yaratmaktı. Kadınlara dair en büyük kaygı, kadınların fuhşa meyletmesiydi. Bunun için gazetelerde ve çeşitli dergilerde kadınların merkeze konulduğu

²⁸ Dilara Göktaş, "İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin Kadın Dernekleri ve Basın Bağlamında Toplumda Kadın Konusuna Yaklaşım", *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırma Dergisi*, sayı 6, (2019).

²⁹ Çakır, *Osmanlı Kadın Hareketi*, s 110- 119.

³⁰ Çakır, *Osmanlı Kadın Hareketi*, ss 50- 51

ahlak tartışmaları sıklıkla yer alıyordu.³¹ 1914'ten sonra kurulan cemiyetler ve dernekler, savaş sırasında meydana gelen hassasiyetleri ve yoksulluğu onarmayı hedef edinmişti. Bu anlamda en büyük girişim, Kadınları Çalıştırma Cemiyeti'ne aitti. Kadınları Çalıştırma Cemiyeti, savaş esnasında açıldığı ve görece uzun yıllar faaliyetini sürdürdüğü için diğerlerinden biraz daha farklıdır. Serpil Çakır'a göre cemiyet, kadınların namusları ile para kazanmalarını sağlamak için kurulmuştu ve hızla Fatih, Üsküdar ve Beyoğlu gibi bölgelerde sadece kadınların çalıştığı fabrikalar açtı.³² Kadınları Çalıştırma Cemiyeti'ne ilk hafta 11.000 kadın başvurdu, yalnızca fabrikaların temizliği için 300 kadın işe alındı.³³ Kadınlar, gene bu dernek aracılığı ile orduya da alındılar. Bu tabura dahil olmak için de aranan koşulların başında *ehl-i namus* olmak geliyordu. Başvuran kadınların iffetli olup olmadığı mahalleli tarafından edinilecek bilgiye bağlıydı.

Fuhuş konusunda uygulanan yaptırımlar genellikle, 1858 Ceza Kanunnamesi'nin 201. maddesi, 1884 Nizamnamesi ve 1910 yılında yayınlanan *Kastamonu Vilayeti'nde Teşkil Olunacak Memleket Hastanelerine ve Seyyar Heyet-i Tibbiyeye Dair Nizamname* etrafındaydı. Bunlara ilaveten bazı yerel yaptırımlar da olabiliyordu.³⁴ 1915'te yeni nizamname yayınlanana kadar, fuhuş meselesi frengi üzerinden değerlendirildi. Devlet, fuhşa dair yaptırım ya da düzenlemeleri bir kenara bırakıp, asıl derdi ve kaygısı olan frengiye odaklandı. Diğer bir değişle, 1915'e kadar fuhuş, kendi haline bırakılmaya devam edildi demek mümkündür. İTC hükümetleri bu konuda diledikleri gibi hareket edemiyorlardı. Devletin bu konudaki en büyük engeli şüphesiz kapitülasyonlardı. Kapitülasyonlar, II. Mehmed zamanında Venediklilere verilen elçi bulundurma ayrıcalığı ile başlayan bir süreçtir. Zaman içerisinde yalnızca siyasi değil, ekonomik ve toplumsal ayrıcalıklar çeşitli ülkelere verilmeye devam edildi. Ancak önceleri Osmanlı Devleti'nin avantajına ve onun kontrolünde olan bu

³¹ Çiğdem Oğuz, *Moral Crises in the Ottoman Empire: Society, Politics and Gender WWI*, (New York: I.B.Tauris, 2021).

³² Çakır, *Kadın Hareketi*, s 51.

³³ Çakır, *Kadın Hareketi*, s 51.

³⁴ 1912 yılına kadar bu nizamnameye sağlık temelli çeşitli maddeler eklenmeye devam edildi.³⁴

süreç, Osmanlı Devleti finansal ve askerî anlamda Avrupa'nın gerisinde kaldıkça daha bonkörce kullanmaya başladığı bir jokere dönüştü.

Batılı devletlere verilen ayrıcalıkların içerisinde özel alan ayrıcalığı önemli bir başlıktı. XIX. yüzyılın sonuna ve XX. yüzyılın başına gelindiğinde bu kapitülasyonlar gereğince, Osmanlı güvenlik güçleri bir mülkü aramak istediklerinde eğer bu mülk anlaşmalı yabancı devletlerden birisine bağlıysa ya da o ülkeye ait pasaportu olan bir kişiye aitse, Osmanlı görevlileri, kendi başına bir arama gerçekleştiriyordu. Durumu öncelikle, Hariciye Nezareti üzerinden bu ülkenin temsilcilerine olanı biteni bildirmek zorundaydı. Bu durum, hem ekonomik hem siyasal ve toplumsal olarak Osmanlı idaresi için oldukça tedirgin edici bir durumdu. Yalnızca fuhuş açısından bakıldığında bile, kapitülasyonlar devlet güçlerinin bağımsızca hareket etmesini engelleyen bir unsurdu. Örneğin 1909 yılına ait bir belgeye göre, İstanbul Kadıköy'de Sofsmen isimli bir Alman'a ait olduğu iddia edilen iki evde gayri meşru fuhuş yapıldığı iddia edilmişti. Ancak yukarıda bahsedilen gerekçeler nedeniyle bu evler, yasaya aykırı olmasına rağmen Dahiliye ya da Zaptiye'nin kendi başına arama yapamadığı yerlerdi.³⁵ Kapitülasyonların fuhuş konusunda böyle bir anlamı vardı. Bu ayrıcalıklar, 1884 Nizamnamesi'ni ya da arada çıkartılan yeni uygulamaları etkisiz bırakıyordu. Osmanlı Devleti, bu durumdan rahatsızdı ve 1914'ün martında Fransız, Rus, İtalyan ve Avusturya- Macaristan elçiliklerine, bu ülkelerinin vatandaşlarının yönettiği genelevlere sıhhi kontrol izni talep etti. Elçilikler de bu talebi kontrolleri ve bilgileri dahilinde olmak koşulu ile kabul ettiler.³⁶ Aslında bu durum güvenlik güçlerinin sınırlı da olsa genelevler üzerinde bir yetki sahibi olabilmesi anlamına geliyordu. Dolaylı yoldan da devlet aslında uluslararası platforma bağımsızlığı için küçük de olsa bir zafer kazanmıştı. Tabii bu gelişme kendi başına yeterli değildi, I. Dünya Savaşı'na dahil olan Osmanlı Devleti, kısa süre içinde kapitülasyonları tek taraflı olarak kaldırdığını ilan etti. Cemiyet'in toplumu birçok açıdan şekillendirmek için asıl ihtiyacı olan böyle bir özgürlük alanıydı. Kontrolün yalnızca kendisine ait olduğundan emin olduktan sonra 1915'te yeni nizamname yayınlandı.

³⁵ BOA.ZB. 339/109 (R.29.10.1324/01.01.1909)

³⁶ Oğuz, *Moral Crises in the Ottoman Empire*, s 40.

1915 Nizamnamesi

1914 yılında kapitülasyonların kaldırılması, dolaylı yoldan da olsa devletin fuhuş üzerindeki etkisinin değiştiğinin göstergesidir. 1915 yılında savaş koşulları ile birlikte yeni bir fuhuş nizamnamesi yayınlandı. 5 Ekim 1915 tarihli bu metin *Zührevi Hastalıkların Sirayetinin Men'i Hakkındaki Hükümler* ismini taşır. Bu nizamname ile zührevi hastalıkların yayılmasına engel olmak için özel bir teşkilat kurulmuş, bu teşkilat İstanbul'da Polis Umum Müdürlüğüne, taşrada ise mülki makamlara bağlanmıştı. Böylece sıhhi bir komisyon, asayiş birimine bağlandı. Burası kendi başına ilginç bir gelişmedir. Yani fuhuş, işin içine doktorların ve çeşitli sağlık çalışanlarının dahil olmasına rağmen, yalnızca sağlıkla ilgili bir konu gibi kabul edilmedi. Bu alandaki düzenlemeler sağlık ile alakalı olduğu kadar belki ondan göreceği olarak biraz daha fazla kriminal bir konu olarak kabul edildi.

Bu nizamnamenin başında, 1884'ün aksine ilk olarak fahişe tanımlaması gelir; 1915 Nizamnamesine göre çıkar sebebi ile birden fazla erkekle birlikte olan kadınlara *fahişe* denmektedir.³⁷ Ardından da fuhuş mekânını tanıtır, ikiden fazla kadının birlikte ya da ayrı ayrı geçici olarak kaldığı ve fuhuş yaptığı mekâna da *umumhane* deniliyordu. Fuhuş yapılan pansiyonlara da umumhane denilirdi. Bunların haricinde, bir de buluşma mahali diye bir yer vardı, sahibi veya kiracısı tarafından çok sayıda kişiye birden fazla kez fuhuş yapmak ve buluşmak için tahsis edilen yerlere buluşma mahali denilmişti. Nizamnamede bu tanımların ardından bu mekanları açabilme şartları sıralanır, 1915 Nizamnamesi'ne göre İstanbul'da Beyoğlu ve Üsküdar'da Polis Genel Müdürlüğü, taşrada ise Zabıta Memurluğunca ayrılmış yerlerden farklı yerlerde umumhane açılması yasaktı. Yasaklı bölgelerde var olan umumhanelerin zabıta tarafından belirlenecek tarihe kadar kapatılması gerekiyordu. Belirtilen yerlerin haricinde açılan genelevler hemen kapatılacaktı. Genelevler için ayrılmış mekanlar, İstanbul'da şehremanetinde, taşrada ise belediyelere bildirilmek zorundaydı. Bunu güvenlik güçleri yapacaktı. 1915 Nizamnamesine göre, bu maddelerin ardından kimlerin genelev açamayacağı listelenir; 25 yaşını doldurmamışlar, mahcur olarak mülk

³⁷ "Menfaat mukabili veya itiyadi bir suretle kendisini başkalarının zevklerine hasretmeyi sanat itti haz ederek mütaaddit erkeklerle münasebette bulunan kadına fahişe tabir olunur."

üzerinde hakkı olmayanlar, çeşitli suç işlemiş olanlar, zabıta tarafından genelevleri idari nedenlerle kapatılmış ve henüz 3 seneyi doldurmamış olanlar 1915 Nizamnamesine göre genelev açamazlardı, açarlarsa o ev derhal kapatılırdı. 1884 Nizamnamesi'nin en büyük eksiklerinden olan, kayıtlı ev sahibi olmanın koşulları, 1915'te belirtilmişti. Bu nizamnameye göre, bir genelev açmak isteyen kişi bir ay içerisinde İstanbul'da Polis Genel Müdürlüğü'ne taşrada ise zaptiyeye başvurmalıydı. Umumhanede kaç kişi müdürlük edecekse hepsinin imzası gerekiyordu. Başvuracak kişilerin isimleri, detayları (şöhretleri), yaşları, ikametleri, doğum tarihleri ve tabiiyetleri, evi nerede açmak istiyorlarsa oranın semti, mahallesi, sokağı, numarası, ayrıca mülk sahibinin detayları bildirilmek zorundaydı. Genelevi açacak kişilerin iki tane resmi ayrıca mülk sahibinin, evinin genelev olarak kullanılacağına dair verdiği izni ve belediye dairesi tarafından onaylanmış mahalle krokisi de izin belgelerinin arasına eklenmeliydi. Polisin gerekli araştırmayı yapmasının ve binada sıhhi ve fennî yeterlilikleri tam bulunmasının ardından bir ruhsatname verilecekti. Umumhane sahibi ya da onu kiralayan kişi ölürse, 3 gün içerisinde yeni sahibinin müracaat etmesi gerekiyordu.

Nizamname, bu zorunlulukların ardından pansiyonların açılacağı yerlere dair detaylar verir. Genelev sayılacak pansiyonlar, "namus sahibi insanların" oturduğu yerlere yakın mahallerde açılmazdı. Pansiyon açmak için de bir başvuru gerekiyordu, otel gibi kamusal alanların arasında açılması önemliydi. Aksi halde bu pansiyonlar hemen kapatılacaktı. Bir sonraki başlık buluşma yerlerinin açılmasına dairdir. Bir yerin buluşma yeri olması için yetkililerden önceden izin alınması gerekiyor. Buluşma yerleri de için umumhane ve pansiyon koşullarına benzer kurallar geçerliydi, aksi halde burası da kapatılabilirdi. Bir sonraki ana başlık kadınlarla alakalıdır, bu açıklama da 1884 Nizamnamesi'nde yer almaz; *sürtükler* diye başlayan bu bölümde, sürtük de denilen fahişelerin genelevlerin bulunduğu yerler haricinde yaşamalarına izin verilmiyordu. Umumhane, pansiyon ve buluşma yerleri haricinde bir yerde müşteri kabul etmeleri yasaklanmıştı. Bu kadınların, bir yerde kayıtlı olmaları ve hüviyet varakası almış olmaları gerekiyordu. Eğer bu kadınların bir yerde gizli fuhuş yapıldığı anlaşılırsa, umumhaneler hakkındaki yaptırımlar uygulanacaktı. Genelevini bir başka adrese taşımak isteyen kişi, bunu en az 15 gün evvelden idareye bildirmek zorundaydı. Bunu yapmazsa yeni açtığı genelev hemen kapatılacaktı.

Genelev sahiplerinin yerine getirmek zorunda oldukları sorumluluklar da 1915 Nizamnamesi'nde detaylı şekilde bildirilmişti, genelev sahibi sermayelerle hizmetçilerinden her birinin kaydını detaylı şekilde tutmak zorundaydı. Bu formları doldurduktan sonra genel sahibi imzalayıp, iki fotoğraf eşliğinde 24 saat içinde en yakın polis birimine götürmeliydi. Kadınların kimlikleri ve pasaportları da güvenlik güçlerine teslim edilmeliydi. Bu kurallara uymayan evler ilkinde 3 ay, ikincisinde 1,5 ay, üçüncüsünde ise 1 sene kapatılacaktı. Bahsedilen hüviyet varakasının ne olduğu da ilerleyen bölümlerde açıklanıyor. Umumhane sahibi, evraklarını polis müdürlüğüne teslim ettikten sonra sağlık personelleri gerekli muayeneleri yapacaktı. Prosedürler tamamlandıktan sonra İstanbul'da Polis Umum Müdürlüğü, taşrada en yüksek polis amiri kadınlara üzerinde isim, lakap ve fotoğrafın olduğu bir evrak verirdi, buna *hüviyet varakası* denirdi. Bu evraka sahip olmayan kadınların çalışması yasaktı.

Nizamname, daha sonra evlerdeki diğer çalışanları tanımlar, hizmetçilerle başlar; genelevlerde çalışabilecek kadınların ve erkeklerin yaşları belirtilmiştir, kadınların 20 erkeklerin ise 25 yaşını doldurmuş olmaları gerekiyordu. Aksi halde, genelevden hemen çıkartılacaklardı ve onları çalıştıran genelev 24 saatliğine kapatılacaktı. Fahişe kadınların da yaş sınırı belirtilmiştir, 18 yaşını doldurmamayan kız çocuklarının ailelerinin izni olsa dahi genelevlerde çalışması kesinlikle yasaktı. 20 yaşının altında olanların ailesi istediği takdirde ailelerine teslim edilmeleri zorunluymdu. Buna uymayan genelevler, pansiyonlar ya da buluşma yerleri 2 seneye kadar kapatılacaktı. Kadınların aslında istedikleri evlerde çalışma ya da işi istedikleri zaman bırakma özgürlüğü vardı, bunun için kadınların zorla borca sokulmaları devlet nazarında yasaktı. Devlet, bu borçlandırma ya da kadınları başka evlere satma olayını sözde cezalandırıyordu, bu kurala uymayanların evleri ilkinde 1 ay, ikincisinde 6 ay, üçüncü defa yaparlarsa da 2 sene kapatılacaklardı. Genelevlerde ve buluşma yerlerinde kumar ve esrar kullanılması yasaktı. Bu kurallara uymayan yerler süresiz kapatılacaktı. İçki konusu ise evlere bırakılmıştı. Ancak, içki servis edecek genelevlerin bunu zabıtaya önceden bildirmesi ve içki ruhsatı alması gerekiyordu. İçki fiyatlarına dair de bir uygulama vardı, fiyatların uygun olması belirtiliyordu.

Genelevlere dair neredeyse tüm detaylar 1915 Nizamnamesi'nde belirtilmiştir, bunun içinde evlerin kapıları da yer alıyordu. Evlerin tek bir kapısı olması gerekiyordu, umumhanenin ikinci bir kapısının olduğu anlaşılırsa bu kapı kapatılacak ve eve ceza verilecekti. Birinci ve ikinci sınıf genelevlerde, pansiyon ve buluşma yerlerinde müşterilerin kullanabilecekleri telefon hattı olacaktı. Bir sonraki açıklama umumhanelerin kapısına asılacak levhalarla ilgilidir. Kuralların bir kopyası Türkçe olacak şekilde, tüm hususların yazılıp çerçevesi çizilmesi gerekiyordu. Bunlara ilaveten, evlerde evlerin numaraları da ayrıca belirtilmeliydi. Umumhane için bu kurallar geçerliken elbette müşteriler için de kurallar vardı, bunların başında müşterilerin yaşları geliyordu. 18 yaşından küçük görünenlerin ve üzerinde üniforma olan öğrencilerin evlere alınması yasaktı. Bu kurala uymayan evler cezalandırılacaklardı.

Genelevlere dair en büyük şikâyet genellikle, kadınların kapı ve pencerelerde uygunsuz biçimde oturdukları hakkındaydı.³⁸ 1915 Nizamnamesi bu şikâyetlerden sonra, bu konuda da tedbir almak istemişti, kadınların kapı ve birinci kat pencerelerinde oturmaları ve müşteri çekmek için laf atmaları yasaklanmıştı. Hatta, evlerin birinci kat pencerelerine dışarıdan görünmeyi engelleyecek panjur konulması söylenmişti. Bir sonraki başlık, evini değiştirmek isteyen kadınlarla ilgilidir, çalıştığı evi değiştirmek isteyen kadınların önce polise durumu bildirmeleri gerekiyordu. Burada gerekli nakil işlemleri yapılacaktı. Umumhane sahibi bu evrakı görmeden kadına dair hiçbir işlem yapmayacaktı. Evlerdeki müzik meselesi de bu nizamnamede belirtilmişti, evlerde dışarıyı rahatsız etmeyecek şekilde müzik çalınabilirdi. Bir sonraki madde, evlerin teftişi ile alakalıdır. Buluşma yerleri yalnızca müdürlüğün atadığı sivil memurlar tarafından kontrol edilebilirdi. Evlerde, farklı bir iş ya da ticaret yasaktı. Buluşma yerlerindeki odalar, erkeklere ya da kadınlara kiralanamazdı. Buluşma yerlerindeki kadınlar daima burada çalışmadıkları için her bir ziyarette buluşma yerinin sahibinin yapması gereken sorumluluklar vardı, bunun başında da kadının kimliğini masanın üzerine konulması geliyordu, ayrıca defterine de kadınların geliş ve gidiş saatini yazmak zorundaydı.

³⁸ Müge Özbek, *Single Poor Women in İstanbul 1850- 1915: Prostitution, Sexuality and Female Labor*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi, Boğaziçi Üniversitesi 2018.), s 70.

Kimliği olmayan kadınların buralara girmesi yasaktı. Bu evlerde, pansiyon ya da buluşma yerlerinde hükümetçe aranan şahısların saklanması yasaktı. Bu kişilerin derhal polise bildirilmesi gerekiyordu. Namuslu kadınları zorla fahişe olarak çalıştıran ya da fuhuştan menedilmiş kadınları zorlayanlara çeşitli cezalar vardı.

Bir sonraki başlık hasta olanlarla alakalıdır, zührevi hastalığı olan kadınların, iyileştigiine dair raporu kimliğine işlenmeden çalışması yasaktı. Umumhanelere ya da pansiyonlara, kayıtlı olmayan kadınların getirilmesi yasaktı. Evrakların görüne bilirligi ile alakalı da açıklama vardı, hüviyet cüzdanlarının kadınlar evdeyken duvara asılması gerekiyordu, kadınlar dışarı çıkarken de bu evrakı yanlarına almak zorundalardı. Hüviyet cüzdanlarının detayları belirtilmiştir, bu cüzdanlar 12 santim eninde 16 santim boyunda kitap şeklinde kâğıttan oluşuyordu. Bu evrakta kullanılacak resimler, bir sayfayı kaplayacak büyüklükte olmalıdır.

Kadınların yollarda dolaşmaları ve burada müşteri çekmeye çalışmaları yasaktı. Ayrıca, mahallelerde insanları taciz etmeleri de yasaktı. Bu da daha evvelden şikâyet alan konulardandır. Bir sonraki başlık muayene olmasına rağmen, oldukça kısa bir tanımlama yer alır o da fuhuş yaptığı kabul edilen tüm kadınların kayıtları ve muayeneleri zorunludur şeklindedir. Bir sonraki başlık metrestir, bu bölüm tanım yaparak başlar. Metres, yalnızca bir erkekle birlikte olan kadınlardı. Onların da kaydedilmeleri gerekiyordu, bu kadınların eğer başkaları ile de birlikte oldukları anlaşılırsa o zaman fahişe muamelesi yapılmalıydı.

Ardından sıhî muameleler başlığı gelir, kadınlarla ve mekânlarla İstanbul Polis Müdürlüğü'nden ahlak şubesi memuru ile sıhîye heyeti reisi ve yeterli sayıda kâtip ilgilenecekti. 1915 Nizamnamesi gizli fuhşa tolerans göstermez, kayıtsız çalışan evler ve kadınlar için özel görevliler atanmıştır. Ahlak zabitasının olmadığı yerlerde bu kontroller polise aittir. Her bir ev ya da "mıntika" için doktorların da pozisyonu ve sayısı belirtilmişti, sabit ya da seyyar olmak üzere bir ya da iki doktor, kâtip ve koruma görevlisi, hademe ve hizmetçi kadın çalıştırılmalıdır. Sonrasında ise bir komisyondan söz edilir. Bu komisyon, İstanbul Polis Müdürlüğü kontrolü altında, bir müdür, başhekim ve muayene doktorundan oluşmalıdır. Taşrada ise bu komisyona en büyük zabita, sıhîye memuru ve bir muayene doktoru katılmalıdır. Komisyonun görevleri de

tanımlanmıştı, çeşitli tedbirler alması gerekiyordu. Evler hakkında müzakerelerde bulunmak için haftada bir toplanmalıdır. Komisyon üyeleri doktorlar üç ayda bir değişmelidir, bu süre 1884 Nizamnamesi'nde altı aydı. Sıhîye heyeti reisinin görevi de tanımlanmıştı, evleri ve kadınları teftiş edip, hastalıklara yakalandığını düşündüğü kadınları muayeneye göndermeliydi, hastalıkların sebeplerini araştırmalıydı. Eğer hastaların muayeneleri düzenli değilse, sıhîye heyet reisi, görevini ihmal eden doktor hakkında araştırma yapmakla yükümlüydü. Doktorların yeni metotları takip edip etmediğini, kadınların muayenelerini düzenli yapıp yapmadığını teftiş ederdi. Her hafta istatistiki bir rapor çıkartmak zorundadır. Sıhîye heyeti reisi doğrudan polis müdürlüğüne bağlıdır. Evlerde ve muayenelerdeki ilaç ya da eksik varsa onları tespit etmek de onun görevidir.

1915 yılında sonrasında sayısının artması umularak İstanbul'da altı adet muayenehane açılmıştı. Her bir muayenehane belli bir bölgedeki kadınlar ve evler için açılmıştı ve kimlerle ilgileceği de belliydi. Muayene bilimsel metotlarla yapılmalıydı, kadınlardan birisinin eğer hastalık taşıdığından şüphelenilirse o kadının derhal hastaneye yollanması gerekiyordu. Hastalık taşıyan kadınların hastanelere kabulleri mecburiydi, kadının tedavisi tamamlanmadan hiçbir gerekçe ile hastaneden çıkmasına izin verilemezdi. İyileşen kadınların hüviyet cüzdanlarına iyileştiklerine dair doktor tarafından yazı yazılmalıydı. Eğer yataklar dolu ise hasta ayakta tedavi edilir ve ilk boşalan yatağa ilk gelen hasta yerleştirilirdi. Muayenehanelerin sıhî şartları da belirtilmişti, buralardan doktorlar mesuldü. Bu doktorlar her ay, düzenli olarak yaptıkları işlemler ve eksikler hakkında rapor tutmak zorundalardı. Bir sonraki başlık, "muayene esnasında terbiyeli olunması" ismini taşır. Muayeneden önce ve muayene sırasında kadınlara ve genç kızlara terbiyeli ve nazikçe muamele edilmelidir. Hastanedeki doktorlara mukavemet eden birisi olduğunda durum zabıtaya bildirilmeliydi. Umumhane ve pansiyonlar ayrıldıkları sınıflara göre 3,4 ve 5 günde bir defa muayene edilmeliydi. Hasta olan kadınların kesinlikle çalıştırılmaması gerekiyordu. Herkes hastanelerde tedavi olmak zorunda değildi, isteyenler özel hastanelerde ya da evlerinde tedavi olabilirdi. Ancak yeniden çalışabilmek için doktordan mutlaka izin ve rapor alınması gerekiyordu. Özel hastanelerde tedavi olacak kadınların hangi hastanede tedavi olduğunun ev sahibi tarafından bildirilmesi

gerekliyordu. Sıhhiye memurları muayene ettikleri kadınlardan ücret ya da hediye alamazlardı ayrıca hasta olanları da tedavi edemezlerdi. Muayeneye gelmesi gereken kadınların bir listesi olurdu, muayeneye gönüllü gelmeyen kadınlar zorlanacaktı. Hasta olanlar listelerde isimlerinin karşısına yazılacaktı. Muayeneyi bekleme odasında bekleyen kadınlar sıra numarası ile muayene olacaktı. Hastalık taşıdığı tespit edilmeyen kadınların defterlerine iyi olduğuna dair bir not düşülecek, koruma görevlisi bu notu görmeden kadını dışarıya bırakmayacaktı. Muayenehanelerde bir doktorun, bir koruma görevlisinin bir kâtip ve hizmetlinin nöbetçi olması gerekliyordu. Muayene olan kadınların defterlerine “zührevi hastalığı yoktur, tam sıhhatlidir” ibaresi konulur ve doktor tarafından da imzalanırdı. Bir sonraki başlık ise idari teşkilat ile ilgilidir, kayıt memurunun görevi, kadınların isimlerini, yaşlarını, nasıl göründüklerini, adreslerini kaydetmektir. Bunların dışında, kadınların evlerini değiştirip değiştirmediği, fuhuş bırakıp bırakmadığı, hastalanıp hastanede yatıp yatmadığı, nerede yaşadığını, muayene düzenin, hane evraklarının, hüviyetinin ve fotoğrafının olup olmadığını da kaydetmesi gerekliyordu. Hizmetçi ve koruma görevlilerinin görevleri ise (kavas), muayene aletlerinin temizliği, kadınlara iyi davranmak ve onları sırası ile muayeneye çağırmak da hizmetlinin görevidir. Kavas ise kapıcılık yapar ve muayeneye gelen kadınlara sıra numarası verir, eğer gerekirse ek bazı görevleri de yerine getirmesi gerekirdi. Koruma görevlisi muayenehanede kalmak zorundadır. Gerektiği kadar atanacak sivil memurlar da bu teşkilatta yer alır. Fuhşun yasaklı yerlerde yapılmasına engel olur, genç kızları ve namuslu kadınları fuhşa zorlayan varsa onu araştırmak, gizli fuhşun nerelerde kimler tarafından yapıldığını ortaya çıkartmak sivil memurların görevleri arasındadır. Bu memurlar, fuhuş yaptığı düşünülen kayıtsız bir kadın hakkında eksiksiz bir rapor hazırlamak zorundadırlar. Bir sonraki başlık hastaneler hakkındadır. İstanbul'da Şehremaneti'ne, taşrada belediyelere bağlı hastaneler kurulmalıydı. Gerekirse var olan hastanelerin bazı bölümleri zührevi hastalıklara ayrılmalıydı. Hastalardan yatacakların hastanenin sınıfına göre günlük 10- 20 kuruş ücret alınmalıydı. Evlerdeki kadınların ücretleri haftalık olarak ev sahipleri tarafından ödenmeliydi.

Evlerin sınıflarına gelince, genelevler 4 sınıfa, pansiyonlar da 2 sınıfa ayrılmıştı. Ev açacak olanların başvururken hangi sınıfa bağlı olmak istediklerini belirtmeleri gerekliyordu. Buluşma yerleri sınıfa

ayrılmamıştı. Pansiyonlarda ve birinci sınıf evlerde banyo ve muayene odası gerekliydi. Genelevlerden ayrıca aylık para da alınıyordu (bunun sebebi hastanelere destek olmaktı). Buluşma yeri sahipleri aylık 10 lira ödemek zorundaydı. Üçüncü ve dördüncü sınıf genelevler ve buralarda çalışan kadınlar, muayenehanelerde muayene edilirdi. Diğer sınıftaki evlerden, evinde muayene olmak isteyenler ayda 1 lira ödeyeceklerdi. Vermezlerse muayenehaneye gönderileceklerdi. Çalıştıkları evlerde yaşamayan kadınların aylık 1 lira ödemesi gerekiyordu. Ücretler şehremaneti tarafından atanan görevlilerce alınacaktı, taşrada ise belediyece atanan görevliler bu paraları toplayacaktı. Toplanan paralardan giderler çıkartıldıktan sonra kalan meblağ Polis Müdürlüğü'ne teslim edilecekti, kadınlara verilecek defterler için de 5 kuruş ödenmeli, fotoğraf masrafı da kendilerince karşılanmalıydı.

Yukarıdaki maddelerin sıralanışından da anlaşılabilceği gibi 1915 Nizamnamesi görece kapsamlı ancak düzensiz bir metindir. 1884 Nizamnamesi'ndeki neredeyse tüm eksiklikler giderilmiş hatta olabildiğince detaylara yer verilmiştir. Görüldüğü gibi, 1915 Nizamnamesi'nin tonu 1884'ten oldukça farklıdır, yapılması gerekenleri sıralar ardından da yapılmazsa ceza verileceğini söyler. 1915 Nizamnamesi, denetlemeyi üstüne almıştır, bu denetleme sonunda cezalandırmaların olacağını işaret eder. Ayrıca, bu metinde evlere dair güvenlik kaygıları da bellidir, evlerin yalnızca tek kapısının olması gerektiği ve aranan şahısların bu evlerde gizlenmemesi gerektiği devletin buraları yasal mekanlar haline getirme çabası arasındadır. Nizamname devlet açısından bakılınca ayakları yere basan, detaylara öncelik veren bir nizamname gibi duruyor ancak Zafer Toprak'ın kastettiği gibi batıya parmak ısırtacak düzeyde liberal bir mevzuat olduğunu söylemek çok mümkün değil.³⁹

Karşılaştırma

1884 Nizamnamesi için kayıt odaklı ılıman bir uygulama demek mümkünken, 1915 için kural belirleyici bir düzenleme demek daha doğru olur. 1915 düzenlemesinin mekân üzerinde eskisinden daha sıkı bir kontrol sağlamaya çalıştığını da söylemek mümkün. 1884

³⁹ Zafer Toprak, "İstanbul'da Fuhuş ve Zührevi Hastalıklar 1914- 1933", *Tarih ve Toplum*, sayı 39, (Mart, 1987), ss 31-40.

Nizamnamesi kadınların nerede yaşayacaklarına dair sıkı kurallar belirleliyordu, ancak 1915 Nizamnamesi kadınları çalıştığı yerde yaşamaya mecbur bırakıyordu, eğer öyle olmayacaksa bile bunu güvenlik güçlerine bildirmek zorundalardı. Yani fahişelerin şehirdeki hareket alanları, kontrol altında tutulmak istenmişti. Zaten, kadınların hüviyet evraklarının ve pasaportlarının polise teslim edilmesi, kadınlar üzerinde tam anlamı ile bir kontrol anlamına geliyordu.

İki nizamname de sağlık konusunda belirleyici motivasyona sahip olmasına rağmen, savaştan evvel Haseki Hastanesi yaklaşık olarak 40 yatağı ile cinsel yolla bulaşan hastalıklarla ilgilenirken 1915'te ve sonrasında bu konuda daha istikrarlı adımlar atıldı. Önce askeriye ait bir yetimhane hastaneye dönüştürülmeye çalışıldıysa da bu binanın uygun olmadığı gerekçesi ile izin verilmedi.⁴⁰ Sonrasında 1915 yılında Yüksek Kaldırım'da açılan hastane 1917 yılında Şişli'ye taşındı.⁴¹ Burası 600 yataklı, cinsel yolla bulaşan hastalıklar için ayrı bir hastane haline getirildi. Oğuz, 1915 Nizamnamesi'nin kayıt ve kontrol odaklı yaklaşımına rağmen özellikle savaş yıllarında sürgün politikasından da vazgeçilmediğini iddia ediyor. Onun aktardıklarına göre, fahişeler ve pezevenkler savaş sırasında özellikle İç Anadolu'ya sürgün ediliyorlardı. Osmanlı Devleti'nin savaş yıllarında uğraşmak zorunda olduğu fuhuş, eskisi gibi uluslararası fuhuş trafiğinden ziyade, İmparatorluğun kendi vatandaşlarının yaptığı fuhuştu, kapitülasyonların kaldırılması ile birlikte Osmanlı Devleti, fuhuş konusunda eski cazibesini zaten yitirmişti.⁴² Savaş yıllarında yabancı bir pasaporta sahip olmak eskisi gibi avantajlı değildi. Ancak devlet, gene de fuhuş konusunda farklı açılardan da olsa kaygılıydı, askerlerin hastalık kapmaması önemliydi, sivillere gelince de özellikle yalnız kalan ve yoksullaşan kadınların ve genç kızların fuhuşa yönelmemelerini istiyordu. Savaş yıllarında yoksul kadınlar için bu amaçla çeşitli politikalar üretmeye çalıştı. Özellikle Kadınları Çalıştırma Cemiyeti, kadınlara iş bulmayı kendisine hedef edinerek kuruldu. Ancak bir süre sonra savaşın beklendiğinden uzun sürmesi ve kaynakların hızla tükenmesi nedeniyle, genç kızlara ve kadınlara istihdam olanağı ile sabit maaş vermek yerine onları "en uygun" adaylarla evlendirmeye karar

⁴⁰ BOA.DH.UMVM.95/20 (20.10.1335/ 14.08.1917)

⁴¹ Oğuz, *Moral Crises in the Ottoman Empire*, ss 40- 45.

⁴² Oğuz, *Moral Crises in the Ottoman Empire*, ss 40-45.

verdi ve böyle bir “çöp çatanlık” projesine başladı. Kadınları Çalıştırma Cemiyeti’nin bulduğu adaylarla evlenmeyi kabul etmeyen kadınlar ya da genç kızlar, Cemiyet’ten atılma ve para cezası gibi cezalara maruz kalabiliyordu. Aksine evlenenler ise, çeşitli para yardımları ile ödüllendiriliyordu.⁴³ Kısacası devlet, her ne kadar özellikle savaş yıllarında kadınları ve genç kızları eğiterek onları sosyal hayata dahil etmeye çalıştıysa da bir taraftan kadınların ve genç kızların yalnız kalmasından korkuyordu. Onları kendisini temsil edecek bir erkeğe emanet etmek, toplumu korumanın en güvenilir yolu gibi kabul edilmişti.

Savaş yılları, İttihat ve Terakki’nin çeşitli özneleri sıkı gözetim altında tutmak istediği bir dönemdi, bu açıdan bakıldığında fahişeler için de bu nizamnameyi araçsallaştırmış olabilir. 1884 Nizamnamesi, II. Abdülhamid için bir modernleşme aracıken, 1915 Nizamnamesi, İTC için bir gözetleme fırsatıydı. 1915 Nizamnamesi ile birlikte, devlet kadınları resmen ikiye ayırmıştı; denetlenmesi gereken namussuz kadınlar ve korunması gereken namuslu kadınlar. Burada belirleyici unsur, kadının namusu olduğuna göre, kadın meselesine dair her konunun namus ve ahlak üzerinden değerlendirilmesi “normaldir”. Devletin yaklaşımı daha ziyade kadınları fuhuştan uzak tutmak üzereydi, fuhuş yapan kadınlara dair bir alternatifi yoktu. Fuhuş yapan kadınlara başka bir seçenek sunmuyordu. Ayrıca zaten çeşitli yardımları alabilmek ya da devlet eli ile işe yerleştirilmek için kadınların “namuslu” olduğunu ispatlaması gerekiyordu, yani daha evvelden fuhuş yapan kadının başka bir işe istihdamı desteklenmiyordu. Bir kere fuhuş yapana hep yapacakmış gibi davranılıyordu. Dolayısıyla, devletin asıl amacının fahişelere alternatif istihdam alanı sağlamaktan ziyade henüz fahişelik yapmamış kadınları korumak olduğu söylenilebilir.

Sonuç

Osmanlı Devleti, salgın hastalıklar ve fuhuş konusunda Avrupa’nın ve dünyanın geri kalanından farklı bir noktada durmamıştı. XIX. yüzyılın hızla gelişen özellikle ulaşım teknolojisi, insanlar kadar virüs ve mikropları da mobil hale getirdi. Hastalıklar, hızla yolculuk eden insanlar

⁴³ Yavuz Selim Karakışla, *Osmanlı İmparatorluğu’nda Savaş Yılları ve Çalışan Kadınlar: Kadınları Çalıştırma Cemiyeti (1916- 1923)*, (İstanbul: İletişim Yayınları, 2015).

sayesinde benzer bir hızla dünyanın her yanına yayılıyordu. XIX. yüzyılın en önemli kaynağı olan insan, böylece risk almış oluyordu. Çeşitli söylemlerle özellikle de milliyetçi unsurlarla çeşitli öyküler yaratan Avrupalı devletler için insanların hangi nedenle olursa olsun hayatlarını kaybetmesi kaynağını kaybetmesi anlamına geliyordu.

Bu salgınların içinden cinsel yolla bulaşan hastalıklar en fazla askerlerde görülüyordu ve bu da orduları ile her an birbirine güç gösterisi yapan devletleri ciddi anlamda tedirgin ediyordu. Bunun neticesinde XIX. yüzyıl fuhşun kontrol edilmek istendiği yüzyıl haline geldi. Özellikle Batı Avrupalı devletler, kaynaklarını korumak için çeşitli fuhuş nizamnamelerini kabul ettiler. Bu düzenlemelerde tüm sorumluluk kadınların üzerine yıkılırken erkekler her durumda her türlü sorumluluktan ve iş birliğinde muaftı. Devletler düzenlemelerde tamamen cinsiyetçi uygulamaları yürürlüğe soktular ve desteklediler. Buna rağmen, az da olsa fahişelerin varlığı devlet ve çeşitli iktidarlar tarafından kabul edilmeye başladı. Osmanlı Devleti de bu denklemin dışında değildi. Sahip olduğu geniş coğrafya salgın hastalıklar konusunda büyük dezavantajdı, aynı anda birden fazla salgın, İmparatorluğun daima gündeminde yer almıştı. Çeşitli uluslararası konferanslara katılım sağlayan Osmanlı Devleti, fuhuş düzenlemelerinde de gönüllü şekilde olmasa bile sürece dahil olmak zorunda kaldı. Böylece, II. Abdülhamid 1884 yılında *Bazı Hususi Hanelerin Hıdemat-ı Sıhhiyesine Dair Nizamname* isimli nizamnameyi yayınladı. Böylece fuhuş, Osmanlı Devleti'nde oldukça esnek koşullarda meşru hale geldi. 1884 ardından fuhuş konusu frengi üzerinden okunmaya başlandı ve devletin asıl niyeti de bu süreçte belli oldu. Devlet, fuhşa müdahil olmak istemiyordu onun istediği cinsel yolla bulaşan salgın hastalıkların önünü kesebilmekte. Ayrıca Osmanlı'daki umumhaneler, uzun yıllardır genellikle gayri Müslimler tarafından kontrol ediliyordu, yukarıda bahsedilen çeşitli ayrıcalıklar, devletin bu mekanlar üzerindeki otoritesini neredeyse tamamen sona erdirmişti. Bu durumda devlet, 1914 yılına kadar meseleye hastalık tarafından bakmaya ve ilan ettiği yerel düzenlemeleri frengi etrafından değerlendirmeye devam etti. Fuhuş bu metinlerde çok az yer alıyordu. Devlet, hastalığın nasıl kapıldığı ile ilgilenmiyor biran evvel onun yayılmasını engellemeye ve tedavisine odaklanıyordu. Ancak, fuhuşu kontrol altına almadan bunu yapamayacağı da ortadaydı. Her türlü girişime rağmen İmparatorluktaki hastalık oranı düşmeyince

İTC 1914 yılında genelevler üzerinde daha kapsamlı kontrol hakkı için Batılı devletlerle iş birliği yapmaya çalıştı ardından da zaten savaşın çıkması ile birlikte kapitülasyonları tamamen kaldırdı. Böylece, bağımsız bir kontrol sağlamaya çalıştı. 1915 yılında da bunun için yeni bir fuhuş nizamnamesi yayınladı. Bu defa, hastalıklar üzerinden değil doğrudan fuhuş üzerinden ilerleyen bir süreç başlatmaya çalıştı. Sert ve yaptırımları fazla olan bu nizamnameye rağmen I. Dünya Savaşı yıllarında fuhuş ve fahişe kadınların oranı pozitif anlamda fark edilebilir şekilde değişmedi. Devlet de bunun farkında olduğu için özellikle yalnız ve yoksul kadınlar için çeşitli yardım dernekleri kurmaya ve onları gözetim altında evlendirmeye çalıştı. İTC'nin eğitim ve sosyal hayat projelerine bakılacak olunursa, aslında kadınların ve genç kızların da aktif olarak içinde yer alacağı bir toplum yaratmaya çalıştığını söylemek mümkün. Ancak bunu tasarlarken, kadını daima erkeğin en az bir iki adım arkasında düşünüyordu.

Kaynakça

Arşiv Kaynakları

BOA.ZB. 339/109 (R.29.10.1324/01.01.1909)

BOA.DH. UMVM.95/20 (20.10.1335/ 14.08.1917)

Kitap ve Makaleler

Action, William. *Prostitution Considered in Its Moral, Social and Sanitary Aspects in London, and Other Large Cities and Garirison Town*, Londra: Class, 1972.

Ahmad, Feroz. *İttihatçılıktan Kemalizm'e*, İstanbul: Kaynak Yayınları, 1985.

Ahmad, Feroz. *The Young Turks: the Commitee of Union and Progress in Turkish Politics 1908- 1914*, Oxfors: Clarendon Yayın, 1969.

Akşin, Sina. *100 Soruda Jön Türkler ve İttihat ve Terakki*, İstanbul: Gerçek Yayınevi, 1980.

Akşit, Elif Ekin. "Geç Osmanlı ve Erken Cumhuriyet Dönemlerinde Nüfus Kontrolü Yaklaşımı", *Toplum ve Bilim*, sayı 117, 2010.

Altınay, Ahmet Refik. *İstanbul Nasıl Eğleniyordu?*, İstanbul: İletişim Yayınları, 1988.

Ayar Mesut, *Osmanlı'da Kolera: İstanbul Örneği (1892-1895)*, İstanbul: Kitap Yayınevi, 2007.

Bali, Rifat. *The Jews and Prostitution in Constantinople 1845-1922*, İstanbul: Isis Yayınları, 2008.

Bardakçı, Murat. *Osmanlı'da Seks*, İstanbul: İnkılap Yayınları 2005.

Behar Cem. & Duben, Alan. *İstanbul Household: Marriage, Family and Fertility 1880-1940*, Cambridge: Cambridge Yayınları, 1991.

Behar, Cem. & Duben, Alan. *İstanbul Haneleri*, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, 2014.

Berkes, Niyazi. *Türkiye'de Çağdaşlaşma*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2016.

Boutellier C. J., Johannes. "Prostitution, Criminal Law and Morality in the Netherlands", *Crime, Law and Socail Change*, Mayıs, 1991.

Boyer, Ebru. Fleet, Kate. "The Powerful Public Presence of the Ottoman Female Consumer", *Ottoman Woman in Public Space*, ABD: Brill, 2016.

Boyer, Ebru. Fleet, Kate. *Ottoman Woman in Public Space*, ABD: Brill, 2016.

Brundage, James A. *Prostitution in the Medieval Canon Law*, Chicago: Chicago Yayınları, 2020.

Çakır, Serpil. *Osmanlı Kadın Hareketi*, İstanbul: Metis Yayınları, 2016.

Çavdar, Necati. Karcı, "Erol XIX. Yüzyil Sonlari-XX. Yüzyil Başlarında Osmanli Devleti'nde Frengi İle Mücadele Kapsamında Yapılan Yasal Düzenlemeler", *Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Aralık, 2016.

Dawis, Wyers Mark. "Wicked" *Istanbul: The Regulation of Prostitution Early Turkish Republic*, İstanbul: Libra Yayınları, 2012.

Doğan, Cem. *Cinselliğin Saklı Kıyısı*, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2019.

Dror, Ze'evi. *Producing Desire: Changinh Sexual Discource in the Ottoman Middle East, 1500-1900*, Berkeley: University of California, 2006.

Düstur, *Emraz-ı Zühreviyenin Men-i Sirayeti Hakkında Nizamname*, 5 Ekim 1331, 1915, İkinci Tertip, cilt 7.

Erdoğan, Selma Nilgün. *Sexual Life in the Ottoman Society*, İstanbul: Dönence Yayınları, 2001.

Foucault, Michel. *History of Sexuality*, London:Penguin Books,1979.

Fisher, Trevor. *Prostitution and Victorians*, Chigaco: University of Northwestern Publish, 1997.

Galip, Mustafa. *Fahişeler Hayatı ve Redayet-i Ahlakiye*, İstanbul: Mahmut Bey Matbaası, 1338.

Garon, Sheldon. "The World's Oldest Debate? Prostitution and the State in Imperial Japan, 1900-1945", *American Historical Review*, Haziran, 1998.

Georgeon, François. *Sultan Abdülhamid*, İstanbul: İletişim Yayınları, 2012.

Göktaş, Dilara. "İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin Kadın Dernekleri ve Basın Bağlamında Toplumda Kadın Konusuna Yaklaşım", *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırma Dergisi*, sayı 6, 2019.

Hanioğlu, Şükrü *Preperation for a Revolution: The Young Turks 1902-1908*, New York: Oxford Üniversitesi Yayınları, 2001.

Hanioğlu, Şükrü *The Young Turk Opposition*, New York: Oxford Üniversitesi Yayınları, 1995.

Karakışla, Yavuz Selim. *Osmanlı Hanımları ve Kadın Terziler*, (İstanbul: Akıl Fikir Yayınları, 2015.

Kılıç, Fatma. *İkinci Meşrutiyet Döneminde Bir Jön Türk Dergisi: Kadın (1908-1909)*, İstanbul: Libra Yayıncılık, 2010.

Kılıç, Rüya. "Türkiye'de Frenginin Tarihi", *Kebikeç*, sayı 38, 2014.

Koçu, Reşat Ekrem. *Binbirdirek Batakhanesi Cevahirli Hanımsultan*, İstanbul: Doğan Yayıncılık, 2003.

Koçu, Reşat Ekrem. *Tarihimizde Garip Vakalar*, İstanbul: Varlık Yayınevi, 1952.

Kurt, Burcu. & Yaşayanlar, İsmail. *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Salgın Hastalıklar ve Kamu Sağlığı*, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Nikiforuk, Andrew. *Mahşerin Dördüncü Atlısı*, İstanbul: İletişim Yayınları, 2007.

Nizayi Resneli, *Hatıratı*, İstanbul: Panama Yayıncılık, 2018.

Oğuz, Çiğdem. *Moral Crises in the Ottoman Empire: Society, Politics and Gender WWI*, New York: I.B.Tauris, 2021.

Özbek, Müge *Single Poor Women in İstanbul 1850- 1915.: Prostitution, Sexuality and Female Labor*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Boğaziçi Üniversitesi 2018.

Özbek, Nadir. *Osmanlı İmparatorluğu'nda Sosyal Devlet*, İstanbul: İletişim Yayınları, 2002.

Panzac, Daniel *Osmanlı İmparatorluğu'nda Veba (1700- 1850)*, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2011.

Rasim, Ahmet *Fuḫş-u Atik*, İstanbul: Avrupa Yakası Yayınları, 2007.

Sarıtaş, Ezgi. *Cinsel Normalliğin Kuruluşu*, İstanbul: Metis Yayınları, 2020.

Sariyannis, Marinos. "Prostitution in the Ottoman Empire, Late Sixteen Early Eighteenth Century", *Turcica*, sayı 40, 2018.

Schick, Irvin Cemil. "Print Capitalizm and Women's Sexual Agency in the Late Ottoman Empire", *Comparative Studies of South Asia, Africa and the Middle East*, sayı 31, 2011.

Soku, Ziya Şakir, *Yakın Tarihin Üç Büyük Adamı: Talat, Enver, Cemal Paşalar*, İstanbul: Ahmet Sait Matbaası, 1943.

Toprak Zafer. *Türkiye'de Yeni Hayat,- İnkılap ve Travma, 1908-1928*, İstanbul: Doğan Kitap, 2017.

Toprak, Zafer "Türkiye'de Müstehcen Avam Edebiyatı" (1908-1928), *Toplumsal Tarih*, sayı 285, Eylül, 2017.

Toprak, Zafer. "İstanbul'da Fuhuş ve Zührevi Hastalıklar 1914- 1933", *Tarih ve Toplum*, sayı 39, Mart, 1987.

Tunaya, Zafer. *Türkiye'nin Siyasi Gelişme Seyri İçinde İkinci Jön Türk hareketinin Fikri Esasları*, İstanbul: İsmail Akgün Matbaası, 1956.

Tunçay, Mete. *Cihat ve Tehcir*, İstanbul: Salyangoz Yayınları, 2008.

Yavuz Selim Karakışla, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Savaş Yılları ve Çalışan Kadınlar: Kadınları Çalıştırma Cemiyeti (1916- 1923)*, İstanbul: İletişim Yayınları, 2015.

Yıldırım, Nuran. *Kurumlar Cüzzamnamesi: 14. Yüzyıldan Cumhuriyet'e Hastalıklar, Hastaneler ve Kurumlar*, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2014.

Zekhni, Malika. "Invisible Bodies: Civilising Mission, Sexuality and Prostitution in Fin De Siecle Russian Turkestan", *The Journal of Social History Society*, Şubat 2022.

Zengin, Aslı. *İktidarın Mahremiyeti*, İstanbul Metis Yayınları, 2016.

Zürcher J. Eric. *Milli Mücadelede İttihatçılık*, İstanbul: Bağlam Yayınları, 1995.

Extended Abstract

Prostitution is one of the topics in Turkish and Ottoman historiography that academics did not prefer to focus on so much. Fortunately, this taboo has been broken by some brave social sciences, including historians who have been starting to focus on prostitution or some other sexual-oriented topics. Of course, prostitution is one of the sexual topics, but it has a deeper meaning. In other words, prostitution includes state administration methods, religious rules and their flexibilities, cultural codes, and social hierarchy. Furthermore, prostitution refers to the relationship between the citizens and the state. In Ottoman historiography, prostitution and some other sexually oriented topics were not the only taboos; in addition to these, some sultans and their eras are also difficult to criticize. For instance, Abdülhamid II is one of these controversial names; his era and throne are polarized fields. Some argue that he was a great sultan, ulu hakan, while others claim he was a murderer and dictator. The main explanation of these arguments is not subjective, and it can be argued that people do not wish to research their thesis, no matter which side. Shortly, it can be concluded that Abdülhamid II was not a great sultan nor a murderer; he was an ordinary sultan like his ancestors. The main motives of these discussions are not historical; they are political. When it comes to the common point of Abdülhamid II and prostitution, it is the beginning of this paper, especially the conservative side who supported that sultan was a great person, never accepted the existence of sexual-oriented topics in his era. However, the first prostitution regulations were announced in his era in 1879 and 1884. The main target of this paper is to figure out the main motive of the Ottoman Empire when it announced the first prostitution regulation in 1879. It was organized and announced shortly after the Ottoman- Russian War between 1877- 1878. The first part of the paper focuses on this point and tries to understand the main motives of the first prostitution regulation in the Ottoman Empire.

After the motivation discussions, the second aim of this paper is to understand the content and target of the regulations. The first prostitution regulation of the Ottoman Empire was not very extensive.

It was only a basic paper referring to prostitution in the Ottoman Empire. It can be said that it was the research paper of the Ottoman Empire on the issue of prostitution. After that, the first extensive prostitution paper of the Empire was announced. In this paper, the articles and the titles are given to the readers in order to make them clear about the regulation and its aim. As discussed in conclusion, the main target of the 1884 Regulation was not to end prostitution around the Empire. The main concern was about the capital, Istanbul and it was named The Regulation about some Private Houses in Beyoğlu. When this regulation was organized, only Istanbul and Beyoğlu were taken into account. However, this regulation was used all around the Empire, in addition to the 1884 Regulation other criminal codes like the 201st article of 1858 Punishment Rule for the prostitution cases. After all these details, the meaning of the regulation's articles has been discussed in the paper. The 1884 Regulation does not refer to punishment apart from some state officers. It focuses on the record system in houses and hospitals. Moreover, it concentrates on the role of the doctors and inspectors who were charged with the houses' health and public order. With the discussion about the articles of the regulation, the end of this part comes. After this part, Abdülhamid II's era comes to an end also.

The third part of the article is about the paper's main interest. It starts with a historical process; how Abdülhamid II came to the throne is given here. After that, the constitutional era and its end are mentioned frequently. Then the opposite of Abdülhamid II appeared, and they became stronger and more organized. Thus, the establishment of the Committee of Union and Progress and their prominent names are given in this part. After all these, the victory of the CUP is told; thus, the second constitutional era started in the Ottoman Empire in 1909. Nevertheless, the CUP cannot control the state however they want. Significantly, prostitution and sexually transmitted diseases were very complicated topics throughout the Empire. The CUP cannot make their decisions because of the capitulations; they were priorities given to Western states in return for the advantage of something. In the beginning, these priorities were an advantage of the Ottomans, but in time this situation changed. Even though the state did not want to, it had to give these rights. According to these agreements, Ottoman

Empire could not control the houses or places; those owners had a western passport. This was an anti-independence movement, but until 1914 no one could change it. In 1914, the CUP government asked some western states to control houses and places without official permission process took a long time. Under some conditions, these states accepted the request of the Ottoman Empire. After a short time, the war broke out, and the government of the CUP announced it abolished all priorities of the enemy states. Thus, all the control turned to the government of CUP.

In the next part, the movements of the CUP regarding prostitution shall be explained. Firstly, the second extensive prostitution regulation was announced in 1915. Like the previous, the content of the 1915 regulation is analyzed at the beginning of this part. Every single article of the regulation is explained, and its potential target is discussed in this part. There are many different and new additions to the last regulation. Shortly, it can be said that there are few continuities between the 1884 and 1915 regulations. The different and new articles are highlighted, then the main target of this paper is questioned. Contrary to Abdülhamid II's government, did the CUP wish to finish prostitution around the Empire? This is one of the main points of this paper. The article shows that, like Abdülhamid, the CUP did not aim to do this. The primary motivation of the CUP was sexually transmitted diseases in the Empire. Furthermore, the CUP tried to have a modern record system on the issue of prostitution. Contrary to the last one, this paper's punishments are very clear. Everyone who does not follow the rules, no matter doctor or prostitute, is punished in theory according to the regulation. This one is clear about the determination, like prostitutes or prostitution. The types and capacity of the houses are also mentioned. The responsibilities of the house owners or inspectors are determined by the regulation in 1915. All situations like movement or death are taken into account, and their results are explained; rules were apparent in this paper. It is very significant that, as has been mentioned above, there are limited academics who focus on the issue of prostitution, Zafer Toprak is one of these names. He argues that the 1915 regulation is very modern, and it was more extensive than European states' examples. It is true the 1915 regulation was a modern and extensive paper. It was organized by cold-blood and rational scientists and

politicians. However, it was not much more modern or better than Europeans. In other words, it can be questioned that what is modernization, and who could get benefitted from it? The perspective from below criticizes this regulation or modernization theories because only the middle or upper-middle class could benefit from it. The lower-class people, especially women, were not satisfied with the modernization movements, the target of these was upper-class people, not them. As a result, Toprak's comment should be evaluated from different angles.

In addition to the prostitution issue, this paper focuses on the poor women policy of the CUP government. The number of alone and poor women increased with the endless wars in the Ottoman Empire. The government tried to support these women and protected them from being prostitutes. Thus, many charitable organizations were established for women in the Empire. Their purpose was support women and children in the Empire. This article focuses on them and gives their names and establishment years. Thanks to these charitable organizations, many poor children could get free education, and young girls were also educated got a job. However, when World War I broke out, the general situation in the Empire worsened. The number of poor and alone women and children dramatically increased parallel with this; the number of civil organizations was also enhanced. One of the most effective organizations established by Enver Pasha was named Women's Labor Society, but there were no women in its management team. In the first years of the war, this society tried to do its best, but contrary to expectations the end of the war did not come. Thus, the support of society decreased. As a result of this process, society started to marry young girls. Advertisements were placed in the newspapers for the suitable candidate. Young girls who did not like their candidate were punished by society. On the other hand, the CUP kept opening schools for young girls around the Empire. The government wished to protect women from prostitution. However, an alternative plan or suggestion for prostitutes has not been discovered yet. The main target of the CUP government was only honorable and respectable women. In conclusion, this paper finds the attitude of the state or the CUP government controversial.

In conclusion, the main aim of this paper is to figure out the policy of Abdülhamid II and the CUP government on the issue of prostitution. Furthermore, the continuities and breakpoints between the 1884 and 1915 regulations are also presented. Thus, the general policy of the late Ottoman Empire about prostitution will become more apparent. This paper argues that both Abdülhamid II and the government of the CUP had movements about women. However, their methods and strategies were different from each other because of the political and social conjuncture. It can be said that the 1884 regulation was the first step, and its target was not to change the society or prostitution in the Empire. However, the CUP tried to do something more effective. They wished to change and shape society, and their regulation should be evaluated from this perspective. The war conditions must also be very critical in this issue. Before the war broke out, the CUP tried to take control by itself, but when the war began, it became a good chance for the government. Apart from the prostitution issue, it can be argued that the government of CUP tried to give education to girls even in the village. It is also a heritage or continuity of Abdülhamid's education movements. As a result, this paper argues that the second prostitution regulation is the continuity of the first one.